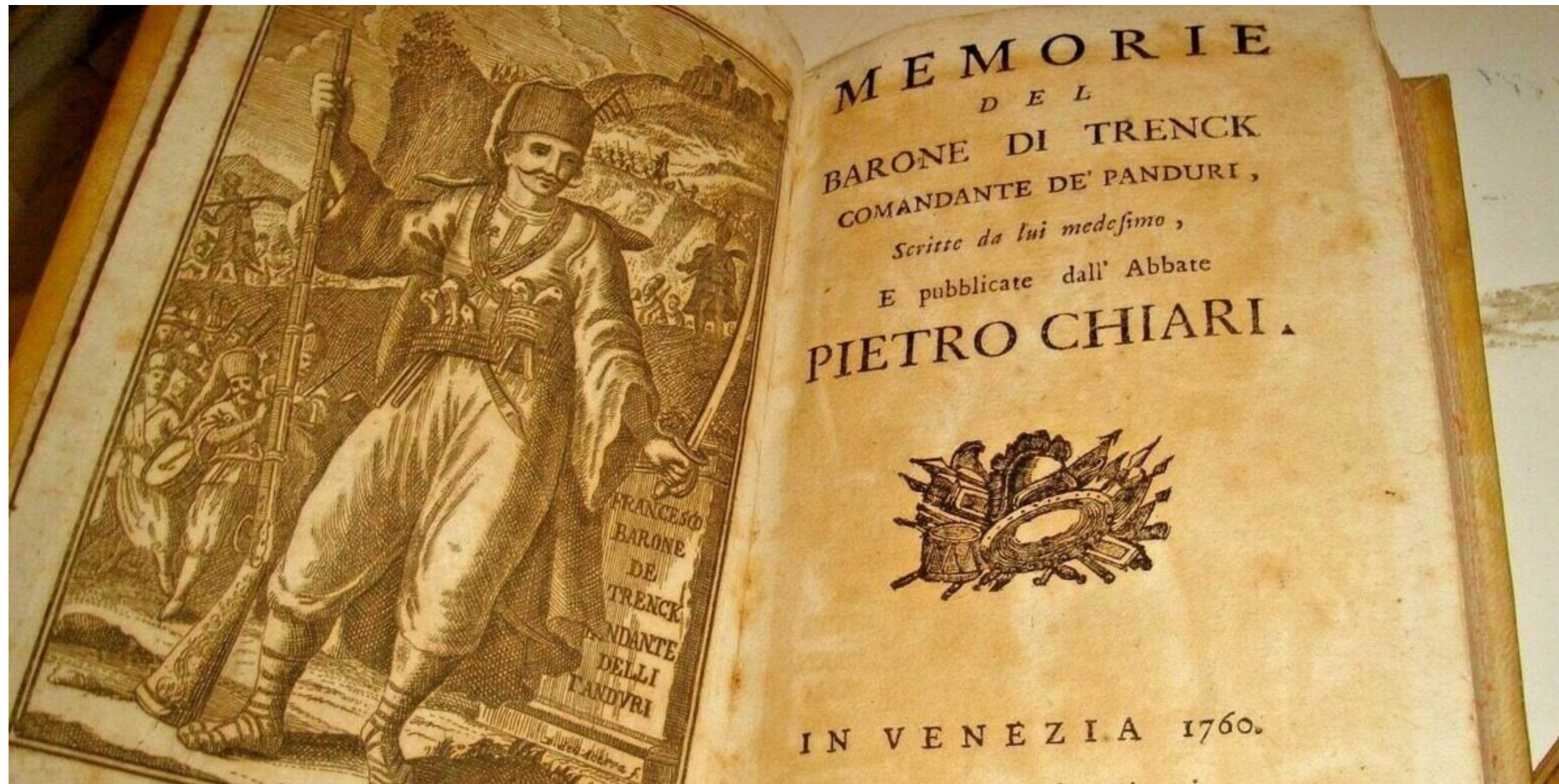

Tajne hrvatskih privatnih kolekcionara (4.): Neke zbirke desetljećima čekaju na gradski prostor

Talijansko izdanje memoara baruna Trenka iz 1760. godine

Prije osam godina, poznati zagrebački kolekcionar Mladen Novaković predložio je Gradu Zagrebu osnivanje Kuće stripa, kroz koju bi stavio svoju veliku zbirku u funkciju, ali sve je zapelo na prostoru. “Nova gradska vlast obećala je da će pokušati pronaći rješenje, vidjet ću je li njihov interes stvaran ili moram odustati od projekta za koji su interes pokazali i Ljubljana i Beč, no za mene ništa osim Zagreba ne dolazi u obzir”, kaže Novaković

Piše: Nives Matijević

Iako bi mnogi kolekcionari željeli da u onome što su godinama marljivo i s ljubavlju prikupljali uživaju i drugi, odnosno da svoje zbirke učine dostupnima javnosti, oni koji su pritom naišli na razumijevanje i potporu lokalne vlasti su malobrojni. Ako se to formalno i dogodi, onda se godinama traži prostor za smještaj donirane kolekcije.

Upravo je to slučaj s kolekcijom slika Varaždince **Vladimira Malogorskog** koji je još 2003. godine Gradu Varaždinu darovao oko 1600 slika, koje je prikupljao 60 godina. Zbirka Malogorski koja sadrži djela oko 130 umjetnika jedna je od najbogatijih kolekcija hrvatskog naivnog slikarstva uopće. **Ivan Rabuzin, Ivan Generalić, Ivan Lacković, Slavko Stolnik, Mijo Kovačić** neka su od najzvučnijih imena hrvatske naive koja zastupljena u zbirci velikim brojem radova. Usto, Malogorski je prikupio i slike autora hrvatske moderne kao što su **Ljubo Babić** i **Vlaho Bukovac**, zatim varaždinskog kruga slikara u kojem su **Miljenko Stančić, Ivo Režek, Nenad Opačić**... No, u Varaždinu nikako da se pronađe prikladan prostor za slike kojim bi donator bio zadovoljan, a javnost mogla uživati u najvećim atrakcijama njegove kolekcije.

Kuća stripa još uvijek bez adrese

Mladen Novaković poznati je i vjerojatno najveći zagrebački kolekcionar stripova, koji je dijelove svoje zbirke mnogo puta predstavio na raznim izložbama. U njegovoj se kolekciji među ostalim nalazi veliki broj različitih radova **Andrije Maurovića** (1901.-1981.) ili kako ga često nazivaju „oca hrvatskog stripa“, a zapravo svestranog umjetnika. Brojni Maurovićevi radovi iz Novakovićeve zbirke mogli su se 2018./2019. vidjeti na izložbi Između političkih ideologija i pornografije u Muzeju suvremene umjetnosti (MSU) u Zagrebu.

“Moja kolekcija stripova – a tu su među ostalim magazini sa stripovima od Zvekana 1867., Kopriva, Oka, Mickey stripa, Veselog Vandrokaša, Zabavnika 1943.-1945., Kerempuha, Horizonta i Horizontovog zabavnika, Petka, Modre laste, Plavog vjesnika pa do mnogih drugih i to ne samo iz Hrvatske, već i iz Srbije, Slovenije, BiH, Belgije, Italije, Francuske, Velike Britanije, SAD-a, Argentine, Španjolske i drugih zemalja – prerasla je moju kolekcionarsku strast. Najvrjedniji dio kolekcije su originalni radovi, uključujući nacrtane table stripova, ilustracije, karikature i drugi grafički materijal. Tu su tisuće radova brojnih američkih, talijanskih, francuskih, španjolskih, engleskih i naravno hrvatskih, srpskih, slovenskih autora. Moja je želja da se sve to stavi u javnu funkciju kroz djelovanje Kuće stripa, karikature i novinske ilustracije”, kaže Novaković.

Slično muzeju i galeriji, Kuća stripa imala bi svoj arhiv stripova, izložbe, radionice, promocije i predstave u jednom većem multifunkcionalnom prostoru, te ugostiteljsku djelatnost kao potporu financiranju. "Sadržaj bi se osigurao iz postojeće zbirke, ali i gostovanjem drugih svjetskih autora i inozemnih zbirki. Mogli bismo imati cjelogodišnji program sa stripom, možda čak i komercijalno isplativ. Naravno, trebala bi se uključiti i turistička zajednica, a izložbe bi mogle gostovati u drugim gradovima i državama. To sam još davno, prije osam godina, predložio Gradu Zagrebu i oni su iskazali interes. Sve je zapelo na prostoru kojeg nikako da nađu, a adekvatno bi bilo 700 – 1000 četvornih metara. Novo gradsko vodstvo obećalo je da će pokušati pronaći rješenje, a za mene je presudna sljedeća godina u kojoj će se vidjeti je li interes Grada Zagreba stvaran ili nije. Ako se tada nešto ne napravi, vjerojatno ću odustati od projekta. Iako sam za taj projekt imao konkretne ponude iz Ljubljane, Beča, Graza i Varaždina, sve sam ih otklonio – želim da se Kuća stripa osnuje u Zagrebu, jer za mene druga mjesta ne dolaze u obzir. Usto, moj interes nije da svoju kolekciju pokazujem kao nekakav 'depo' umjetnina, već da se ona stavi u funkciju na način koji sam opisao", zaključuje Novaković.

Muzeji širom svijeta muče se s prostorom

Javnu ustanovu Muzejski dokumentacijski centar (MDC) osnovao je 1955. arheolog, muzeolog, kolekcionar i donator brojnih muzejskih ustanova **Antun Bauer** (1911.-2000.), a po definiciji MDC je središnja točka hrvatske muzejske zajednice. Pri MDC-u vodi se Upisnik javnih i privatnih muzeja u Hrvatskoj u koji ih je upisano 168, a u svim tim muzejima nalazi se ukupno oko 6,7 milijuna predmeta. I čini se da svi muzeji imaju problema s prostorom.

"Danas je put od privatnih zbirki do muzeja mnogo teži, ne samo kad je riječ o 'zavičajnim kolekcijama' kako ih nazivate, nego i velikim privatnim zbirkama u cijelome muzejskom svijetu. Sredstva za otkup u Hrvatskoj su mala i troše se ciljano za popunjavanje muzejskih zbirki predmetima koji muzejima nedostaju. Od 2006. godine muzeji u Republici Hrvatskoj imaju zakonsku obvezu imati usvojenu politiku o sabiranju i ako neka ponuđena im donacija nije u skladu sa usvojenom politikom – ne mogu je prihvatiti. Na primjer, ako je neki kolekcionar sabirao narodne nošnje jedan etnografski odjel ili muzej može biti zainteresiran samo za građu koju ne posjeduje – kako bi popunio zbirku – a ne preuzimanje onoga što već ima u svojim zbirkama. Problem je što kolekcionari – ako nude svoju zbirku nekom muzeju – često je iz njihove perspektive posve razumljivo nude kao nedjeljivu cjelinu", kaže **Maja Kocijan**, ravnateljica MDC-a.

Prema njezinim riječima muzeji se, ne samo u Hrvatskoj nego i globalno, guše u manjku prostora i nedostatku čuvaonica i jednostavno više ne mogu preuzimati velike količine građe, posebice one koju već posjeduju i za koju znaju da je 'osuđena' na život u depou, jer nemaju mogućnosti za njezino čuvanje u propisanim uvjetima.

Maja Kocijan, ravnateljica MDC-a (foto: MUO)

“Događa se, posebice nakon smrti kolekcionara, da nasljednici ‘preberu’ naslijeđeno, uzmu ono što je vrijednije, a sve s čime ne znaju što bi ponude muzeju. Naši su muzeji u brojnim slučajevima preuzimali građu kako bi se ona spasila, ali kada tu praksu ne prati stvaranje uvjeta za čuvanje, pohranu, rad na građi, njezinu prezentaciju, onda je to loše i po darovanu zbirku i po muzej koji ju je prihvatio. Danas su i najveći muzeji svijeta zbog manjka prostora, sredstava i stručnog osoblja prisiljeni izlučivati, a neki i prodavati svoju muzejsku građu. Iz tih je razloga put privatne kolekcije u muzejsku ustanovu postao mnogo teži, a procedure rigoroznije”, zaključuje Kocijan.

Ima i slučajeva da vrijedne zbirke završe na otpadu ako kolekcionar nema nasljednika ili oni nisu svjesni vrijednosti zbirke, a najbolji način da se tako nešto izbjegne jest da kolekcionar za života nađe rješenje za svoju zbirku.

Ipak, valja napomenuti da je novim Zakonom o muzejima iz 2018. donekle pojednostavljena regulacija za osnivanje muzeja. “Kako je uočeno da je jedan od većih izazova pri osnivanju privatnih muzeja postojanje trajno zaposlenih stručnih muzejskih djelatnika, u tome je dijelu došlo do izmjena tako da je za privatne muzeje dovoljno da osiguraju rad kustosa na zbirci bez obzira na formu zapošljavanja”, kaže Kocijan.

Muzej u Pregradi i Kuća Šenoa

Ona također podsjeća na još jedan primjer muzeja nastalog na temelju privatne zbirke – u Muzeju grada Pregrade smještenom u zgradi nekadašnje pučke škole izložene su numizmatička i rudarsko-geološka zbirka koje je sakupio **dr. Zlatko Dragutin Tadjina**, čija je obitelj bila vlasnik rudnika ugljena u Pregradi, koji je radio do 1975. godine. Dodatno, u muzeju je predstavljena i ljekarnička djelatnost obitelji Thierry koja je, kako se navodi, osnovala prvu farmaceutsku tvrtku u jugoistočnoj Europi. Odnosno, ljekarnik **Adolf pl. Thierry de Chateauvieux** dobio je 9. studenog 1892. dozvolu za rad ljekarne u Pregradi koja se zvala „K Angjelu čuvaru“, a potom u Londonu patentirao Engleski čudotvorni balzam i Centifolijsku mast.

Zanimljiv je i primjer Kuće Šenoa – autorskog projekta nasljednice ostavštine četiri generacije obitelji Šenoa, **Jasmine Reis**. Ona je osnovala je udrugu „Svi naši Šenoe“ koja za cilj ima upoznavanje javnosti s djelovanjem Augusta Šenoe i drugih članova obitelji, a kuća u Mallinovoj ulici u Zagrebu u kojoj se nalazi ostavština registrirana je kao muzej. U muzeju je izložena ostavština Šenoinih – od osobnih predmeta, slika, fotografija, do vrijednih prvih izdanja djela Augusta Šenoe. Obiteljska zbirka Šenoa proglašena je kulturnim dobrom, a Kuća Šenoa kao registrirani muzej ima mogućnost apliciranja na natječaje za sufinanciranje svojih programa.

Puntijarov muzej gastronomije s 2000 kuharica

Kultni zagrebački ugostitelj **Zlatko Puntijar** u sklopu jednog od najpoznatiji zagrebačkih restorana Stari Puntijar uredio je muzej gastronomije.

Uz razni pribor za jelo i kuhanje korišten u kuhinjama kroz povijest, Puntijar je prikupio i jednu od najvećih privatnih zbirki kuharica – njih oko 2.000, te oko tisuću jelovnika i petstotinjak starih turističkih vodiča. Osim hrvatskih, u zbirci su brojna izdanja njemačkih, austrijskih, talijanskih, mađarskih, čeških, švedskih, francuskih, engleskih, američkih, slovenskih, bosanskih, srpskih, makedonskih, izraelskih, kineskih, ruskih, korejskih, egipatskih, nizozemskih i drugih kuharica.

Tu je i Wiener Kochbuch, najmanja kuharica na svijetu tiskana oko 1905. godine u Beču – u kuharici dimenzija 2x2 centimetra krije se čak 100 recepata. Iz muzeja navode da, koliko znaju, postoje samo četiri primjerka. U muzeju se također može doznati da prva kuharica tiskana na hrvatskom jeziku potječe iz 1813. godine – to je „Nova zkup szlozena zagrebachka szokachka kniga“ – (Nova zajedno složena zagrebačka kuharska knjiga) kaptolskog kanonika Ivana Birlinga. Složena je prema bečkoj kuhinji, ali i prema kuhinji kajkavske sjeverozapadne Hrvatske, a donosi 554 recepta.

Zbirka kupališta Lipik

Na kraju, osvrnula bih se i na vlastiti slučaj – zbirku predmeta vezanih za povijest kupališta Lipik.

Počelo je slučajno – mjesecima se na Njuškalu nudila plosnata putna čaša s graviranim motivom Antunova vrela u Lipiku, krasan suvenir iz 19. stoljeća, točnije iz 1886. godine, po svemu sudeći izrađen u nekadašnjoj staklani-manufakturi u Ivanovom Polju kod Daruvara. Kupila sam je tek tako, da je ne kupi netko drugi, bez neke određene ideje što bi s njom. Potom je 2018. godine u Hrvatskom muzeju turizma u Opatiji organizirana izložba 'Lipik – kontinentalna Opatija'. Kustos je prikupljao predmete od grada Lipika, lokalnih tvrtki i privatnih vlasnika, pa sam posudila i svoje – sada već tri – gravirane čaše.

Dio zbirke kupališnih čaša s motivom Lipika

Međutim, kada je izložba otvorena, moglo se vidjeti vrlo malo originalnih predmeta iz prošlosti Lipika, što je bilo čudno s obzirom na relativno dugu povijest toplica i nekako otušno. Konstatirala sam ono što je bilo očito – nitko ne bavi sustavnim prikupljanjem i proučavanjem predmeta iz povijesti Lipika, iako se na lokalnoj razini rado hvale dugom kupališnom tradicijom i nekadašnjim stavljanjem Lipika u rang toplica Karlovy Vary. I onda sam krenula tražiti ima li štogod na tržištu...

Do danas je ta slučajno započeta kolekcija narasla na blizu 700 predmeta podijeljenih u nekoliko zbirki – grafičku, razglednice, literaturu, dokumente, fotografije, suvenire... U međuvremenu, zaključila sam da iako je lik Baruna Trenka, nekadašnjeg kratkotrajnog vlasnika skoro cijelog teritorija današnje Požeško-slavonske županije, pa tako i područja gdje je Lipik, i danas prisutan u popularnoj kulturi, nazivima ulica, itd., nigdje u Hrvatskoj nema stalnog postava o Franzu von der Trencku. Stoga sam otkupila i nešto predmeta koji čine posebnu zbirku Trenk.

Sljedeći koraci trebali bi biti katalogizacija i registracija zbirke, kad to okolnosti dopuste, a u međuvremenu, dakako, i nastavak rada na kompletiranju zbirke. Hoću li dogurati do muzeja? To bi bio idealan rasplet, ali s obzirom na dosadašnje spoznaje – skoro pa ravan znanstvenoj

fantastici. Istodobno, u Gradu Lipiku u planu je otvorenje interpretacijskog centra čija se gradnja i uređenje financira europskim novcem, što ne znači da mu nije potreban i muzej i da dvije institucije ne mogu biti komplementarne. Interpretacijski centar ima primarni zadatak da na zanimljiv način pruža istinite informacije o baštini nekog područja bez izravnog dodira s resursom, dok je muzejima primarno interpretirati baštinu kroz zbirke u kontekstu ukupne baštine nekog područja. No, postoji bojazan da će s prestankom izvora financiranja i onog obveznog roka u kojem rezultati EU projekata moraju biti vidljivi, mnogi interpretacijski centri biti prepušteni propadanju.

Zaključno, riječ-dvije o samoj potrebi sakupljanja stvari. Povjesničar umjetnosti **Nikola Albaneže** svojedobno je napisao esej "Kolekcioniranje kao specifična ljudska odlika", u kojem je među ostalim kazao: "Integrirajući predmet unutar određenoga niza, kuda po svojim značajkama pripada, odnosno kamo ga kolekcionar smješta, čovjek ga se istodobno rješava. Prema psihološkom tumačenju francuskog sociologa i filozofa Jeana Baudrillarda, tek na taj način istinski posjedujemo predmete. Objašnjenje se podastire u činjenici da nam „predmeti pomažu ne samo u gospodarenju svijetom, vrijednošću svoga uvrštanja u praktičan niz, već nam također pomažu, vrijednošću svoga uvrštanja u mentalni niz, da utvrdimo vladavinu nad vremenom, prekidajući njegovo kontinuirano protjecanje".

foto: Nives Matijević

(objavljeno: 30.12.2022.)

Novinarski projekt 'Tajne hrvatskih privatnih kolekcionara – istraživača i čuvara kulturne baštine' realiziran je u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije
